פסק-דין

1. בני זוג יהודים תושבי ישראל, הכשירים להינשא כדת משה וישראל, בחרו להינשא בנישואין אזרחיים בחו"ל מטעמים אידיאולוגיים. נישואיהם נרשמו במרשם האוכלוסין עם שובם לישראל. בני הזוג חיו חיי משפחה משך 10 שנים, ולהם שני ילדים משותפים. עתה מבקשים בני הזוג להתגרש. הערכאה המוסמכת להתיר את הנישואין היא בית הדין הרבני, ולו הסמכות הייחודית לקבוע כי בני זוג יהודים אזרחים ותושבי הארץ פנויים ומותרים לכולי עלמא (בג"ץ 2232/03 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי ת"א יפו, פ"ד סא(3) 496 (2006) (להלן: עניין בני נוח)). האם מוסמכים בתי הדין הרבניים להכריע אף בסוגיות הרכושיות והממוניות ובסוגיית משמורת הילדים, הנלוות לתביעת הגירושין, או שיש לקבוע, כטענת העותרת, כי הסמכות לדון בנושאים אלו נתונה לערכאה האזרחית?

2. לאחר שעיינו בכתבי הטענות, ושמענו את טיעוני בעלי הדין בעל-פה, הגענו למסקנה כי הדין עם העותרת. בנסיבות נושא דיוננו, על הסוגיות הנלוות לתביעת הגירושין להידון בבתי המשפט האזרחיים. בעניין בני נוח צעדנו כברת דרך משמעותית לקראת הסדרת מעמדם של מי שכשירים להינשא כדת משה וישראל אך בחרו להינשא בנישואין אזרחיים בחו"ל. במסגרת אותו הליך הכיר בית הדין הרבני הגדול בצורך במתן פסק דין גירושין ואף בצורך כי פסק הדין יינתן לאחר שבית הדין השתכנע, לאחר בדיקה, כי הנישואין התמוטטו. בכך תרם בית הדין הרבני תרומה משמעותית להבהרת הסטטוס של בני זוג שנישאו בנישואין אזרחיים. יחד עם זאת, מסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני ליתן פסק להתרת הנישואין לא נובעת סמכות להכריע בעניינים הנלווים לגירושין. כעולה מעניין בני נוח ומפסק דינו המשלים של בית הדין הרבני הגדול אשר נדון בפרשה זו, התרת הנישואין בין בני זוג שנישאו בנישואין אזרחיים מתקיימת בהליך שונה מהליך לסידור גט לבני זוג שנישאו כדת משה וישראל, המחייב גישה שונה גם בכל האמור בסוגיות הנלוות להתרת קשר הנישואין בין בני הזוג.

3. סמכות בתי הדין הרבניים לדון בסוגיות הנלוות לתביעת גירושין מוסדרת בסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) התשי"ג-1953, הקובע כדלקמן:

> "הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האשה ואם על ידי האיש, יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג".

בפסיקה הותוו מספר תנאים אשר בהתקיימם ירכוש בית הדין הרבני סמכות ייחודית לדון בסוגיות שנכרכו בתביעת הגירושין. נדרש כי תביעת הגירושין תהא כנה; כי הכריכה תהא כנה; וכי הכריכה תיעשה כדין (ראו, בין היתר, בג"ץ 8497/00 פייג-פלמן נ' פלמן, פ"ד נז(2) 118, 132 (2003)). תנאים אלו נועדו למנוע שימוש לרעה בהסדר הכריכה על ידי מי מבני הזוג.

4. השאלה שבפנינו שבה ועולה במקרים של נישואין אזרחיים, והנשיא ברק התייחס אליה עוד בעניין בני נוח. שם נקבע כי כאשר מתבקש בית הדין הרבני להתיר נישואין אזרחיים שעה שבני הזוג בחרו להימנע מנישואין דתיים, "כריכה במטרה להעניק לבית הדין סמכות שיפוט ייחודית אינה יכולה להיחשב כריכה 'כנה'" (עניין בני נוח, בפיסקה 31 לפסק דינו של הנשיא ברק). הדברים נאמרו בבירור לגבי העניינים הממוניים והרכושיים בין בני הזוג. עמדה זו מקובלת עלינו, ואנו סבורות שיש להחילה בדרך כלל, וגם בנסיבות העניין שלפנינו. גישה עקרונית זו יפה גם לסוגיית משמורת הילדים, אף שהפסיקה רואה בסוגיה זו ככרוכה לפי טבעה בגירושין, להבדיל מסוגיות ממוניות שאותן יש לכרוך במפורש. נראה בעינינו כי ההפרדה בין עצם הגירושין לבין יתר הסוגיות הכרוכות בהם מתאימה גם לעניין המשמורת.

5. מספר טעמים עומדים בבסיס מסקנתנו. ראשית, חזקה היא כי כריכת הסוגיות הנלוות לתביעת הגירושין איננה בגדר "כריכה כנה", כאשר אחד מבני הזוג מבקש לכפות על בן זוגו את הפורום הדתי לאחר שגילה דעתו בבירור כי אין הוא מעוניין בנישואין דתיים, על כל המשתמע מכך. הוא הדין לגבי סוגיית משמורת הילדים, אף שכאמור אין צורך לכרכה במפורש לתביעת הגירושין. כאשר בני הזוג קיבלו מלכתחילה החלטה מודעת להימנע מהפורום הדתי, אין כל הצדקה לכפות על אחד מהם את הפורום הדתי במקרה של פרידה. בנסיבות אלה, יש מקום לקבוע כי בן הזוג המבקש לקיים את הדיון בסוגיות הנלוות בבית הדין הרבני מושתק מלעמוד על כך, נוכח בחירתו להימנע מהפורום הדתי בעת הכניסה בברית הנישואין. בהקשר זה, אנו שותפות לעמדה שהביעה השופטת (כתוארה אז) נאור בעניין בני נוח:

> "העותרת והמשיב, מטעמיהם שלהם, בחרו להינשא בנישואים אזרחיים. לא היתה מניעה שיינשאו כדמו"י. כפי שהראה חברי, הדין מכבד את בחירתם. יחסיהם של בני הזוג עלו על שרטון. לא ניתן, עתה, להחזיר את הגלגל אחורנית ולבקש שהנישואין יותרו 'כאילו' היו נישואין כדמו"י. דרישה זו אינה עולה בקנה אחד עם כוונתם המשותפת של הצדדים כשבאו בברית הנישואין. לצורות שונות של חיים בצוותא של בני זוג – נישואין על פי ההלכה, נישואים אזרחיים, חיים כידועים בציבור – עשויות להיות תוצאות שונות במקרה של פרידה. על הבוחרים באחד האפיקים של חיים משותפים - לתת את הדעת לכך".

כאמור, לשיטתנו מי שבוחר במסלול מסויים כדי לא להיות קשור בהלכה, לא יוכל ליהנות מהיתרונות של כריכת יתר העניינים בין בני הזוג בפני בית הדין הדתי.

שנית, כעולה מפסק דינו המשלים של בית הדין הרבני הגדול, אשר נדון בהרחבה בעניין בני נוח, ההלכה אינה מכירה במערכת היחסים שנוצרה בין בני הזוג שנישאו בנישואין אזרחיים כמערכת של חיובים הדדיים הנובעים מקשר הנישואין. לפיכך, בית משפט אזרחי, אשר דן על פי המשפט האזרחי, הוא הפורום המתאים להכריע בסוגיות הנובעות ממערכת היחסים בין הצדדים.

6. אנו קובעות, איפוא, כי לא ניתן לכרוך לתביעת גירושין בין בני זוג שנישאו בנישואין אזרחיים בחו"ל והמתבררת בבית הדין הרבני את סוגיות הרכוש, המזונות ומשמורת הילדים. סוגיות אלו יידונו בבתי המשפט האזרחיים. במישור הרחב יותר, אנו סבורות כי משהוכר תוקפם של הנישואין האזרחיים בישראל, בשלה העת להסדרה כוללת של הסוגיה על ידי המחוקק. במסגרת זאת, מן הראוי ליתן את הדעת לסוגיות הנלוות לעצם התרת הנישואין. הסדרה כזו עולה בקנה אחד עם עמדת בתי הדין הרבניים, אשר הכירו בתוקפם של הנישואין האזרחיים לצורך קביעת מעמדם של בני הזוג כלפי צדדים שלישיים.